

Novela řízení o rozvod

Připravovaná novela řízení o rozvod s jeho spojením s řízením o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu

JUDr. Pavel Kotrady

Na Ministerstvu spravedlnosti ČR probíhá z podnětu poslankyně Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Evy Decroix debata nad novelizací právní úpravy rozvodů, a to jak po stránce hmotného práva, tak také práva procesního. Je s tím spojena i otázka úpravy poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Jednání proběhlo v lednu a květnu 2023. Osobně jsem na něm byl v obou případech přítomen jako zástupce Spolku rodinněprávních a opatrovnických soudců. Na rozdíl od minulých snah o změnu právní úpravy (jednání proběhlo z podnětu ministerstva v jeho prostorách v červnu 2022) se připravovaná novela nesnaží jít cestou tzv. soudních odklonů, tedy cestou notářských či jiných mimosoudních rozvodů. Cílem novely je zjednodušit proces rozvodu těm z manželů, kteří se na něm jsou schopni dohodnout, a to včetně dohody o úpravě poměrů k jejich nezletilým dětem pro dobu po rozvodu.

V následujícím příspěvku bude přiblížena novela zblízka. Jde sice jen o návrh novely, která ještě není v legislativním procesu, ale nutno říci, že na ni panuje poměrně široká shoda. Proto je velmi reálné, že za relativně krátký čas vstoupí v platnost a účinnost, a proto snad stojí již nyní za to se s ní alespoň stručně seznámit.

Sloučení řízení o rozvod a řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu v občanském zákoníku

Než si představíme konkrétní změny, nelze se nezmínit o jedné zásadní části této novely. Jde o sloučení řízení o rozvod a řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Mnozí ze čtenářů pamatují právní stav před rokem 1998 a následnou velkou novelu zákona o rodině, kdy právě do roku 1998 bylo řízení o rozvod spojeno s řízením o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Vracet se teď k důvodům, pro které došlo k rozdělení těchto řízení, úplně nechci, a asi to není pro tento veskrze informativní článek nijak zásadní. Od roku 1998 doznala naše společnost v oblasti rodiny podstatný vývoj. Takřka každé druhé manželství se rozvádí. Zároveň se zvýšil počet dětí, které se rodí nesezdaným rodičům. Aktuálně převyšuje počet dětí narozených manželům. Je zde tedy snaha zákonodárce, pokud se manželé jsou schopni dohodnout a tzv. v klidu „jít od sebe“, z čehož profitují i jejich nezletilé děti (nemyslím rozvodem jejich rodičů, ale pokojným rozvodem), jim tento proces ulehčit. Zda má stát ulehčovat rozvody, je jistě spíše otázka politická než právní. Pokud ale má stát za to, že v konkrétním manželském svazku již není jiné cesty než rozvod, pak je namísto proces rozvodu, zejména v zájmu nezletilých dětí (tam, kde v manželství jsou), neprodulžovat. Začasto jsou totiž s procesem rozvodu a úpravy poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu spojeny mnoha měsíční a někdy i leté rodičovské konflikty, které zasahují nejlepší zájem dítěte, který je již tak poškozen samotným faktem rozchodu jeho rodičů. V tomto lze jistě úmysl zákonodárce pochopit. Čistě za sebe ale musím říci, že bych ocenil, kdyby byly manželům, zejména manželům rodičům, dostupné státem garantované služby, které by jim pomohly řešit krizi jejich manželství tak, aby k rozvodům docházelo co možná nejméně.

JUDr. Pavel Kotrady, předseda Okresního soudu ve Vsetíně

I nadále zůstanou v právním řádu stávající druhy rozvodu. Stran změny § 755 občanského zákoníku jde o změnu obligatorního vyžádání si, dotazem u opatrovníka nezletilého dítěte manželů, sdělení, zda rozvod není v rozporu s jeho zájmem, který je dán zvláštními důvody. Nově tak soud učiní, je-li to potřebné. Je tedy ponecháno na jeho úvaze, zda jsou splněny podmínky pro to, aby toto stanovisko bylo od opatrovníka vyžádáno.

Absence zjišťování příčin rozvratu manželství

Zásadnější změnou je jistě úplné vypuštění § 756 občanského zákoníku, podle nějž dosud platilo, že soud, který rozhoduje o rozvodu manželství, zjišťuje existenci rozvratu manželství, a přitom zjišťuje jeho příčiny, pokud dále není stanoveno jinak. Důvodem této změny právní úpravy je skutečnost, že se mnohdy kvůli této otázce řízení o rozvod stávalo zbytečně časově i emocionálně komplikovanějším. Navíc se často, stran příčin rozvratu manželství, postupovalo i cestou tzv. shodných tvrzení účastníků. Soud totiž může podle § 120 odst. 3 o. s. ř. vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků. Poučení advokáti tak před jednací síní sdělili svým klientům, často ve vzájemné shodě, co mají uvést jako příčiny rozvratu manželství. Mnohdy přitom tyto neodpovídaly reálným příčinám. Mohlo se tak běžně stát, že od manželů u soudu zazněla vědomá nepravda za účelem klidného rozvodu. A tato byla soudem aprobevována. Věřu to není dobré obecné poučení pro takové manžele do budoucna o soudním řízení, v němž soudce bez dalšího akceptuje jejich nepravdu, často aniž o tom věděl, a to za účelem klidnějšího rozvodu. Přitom již dnes není nutné zjišťovat příčiny rozvratu manželství v případech rozvodů bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Pokud se tak jediný spor mezi manželi týká vypořádání jejich společného jmění manželů, proč jim komplikovat rozvod zjišťováním příčin rozvratu? Praktický význam zjištění příčin rozvratu právě pro účely vypořádání společného jmění manželů (vzhledem k judikatuře Nejvyššího soudu stran disparity podílů při vypořádání zaniklého společného jmění manželů) není příliš velký. Stejně jako pro případné výživné rozvedené manželky (s ohledem na poměrně přísnou právní úpravu nároku na toto výživné). Zvláště, pokud obvyklé dokazování vedené stran příčin rozvratu manželství, které by bylo zaznamenáno v odůvodnění rozsudku o rozvodu, jistě z hlediska svého rozsahu pro tato řízení nepostačí.

Vzato kolem a kolem, nemám osobně se zrušením § 756 občanského zákoníku žádný problém, řekl bych, že jej dokonce vítám. Mnoho, a nejenom nezastoupených manželů, si totiž často pletlo otázku příčiny rozvratu s otázkou viny na rozvodu manželství. Ale tu již delší dobu soudy nezjišťují. A vzhledem k tomu, že já patřím k těm soudcům, kteří se nespokojí s pouhým zjištěním, že manželé mají rozdílné povahy, musím popravdě přiznat, že mnou vedená řízení o rozvod, při nichž se zjišťovaly příčiny rozvratu, nekončily po 10 minutách. Přitom značnou část doby jsem manželům vysvětloval, že podstatné je zjištění stran příčin rozvratu, nikoliv viny na rozvodu manželství. Takže naprosto konkrétně napsáno, nezajímalo mne, kdo mohl za finanční problémy v manželství, ale jestli tam byly a jestli stály za neshodami a hádkami. Přitom podle mne postačí zjištění, že jeden z manželů to tak viděl, aniž by tomu tak bylo u druhého, přičemž ten první to druhému vyčítal a kvůli tomu docházelo k hádkám a neshodám. Pokud tyto byly prokázány, původce mne nezajímalo. Ale možná je můj výklad nesprávný.

Shodné tvrzení manželů o rozvodu manželství a o záměru dosáhnout rozvodu

Zásadní změny dozná § 757 občanského zákoníku, který upravuje smluvený rozvod manželství. Dosud platilo, že pokud se připojil manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, soud manželství rozvedl, aniž zjišťoval příčiny rozvratu

manželství, došel-li k závěru, že shodné tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a o záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé, a pokud byly splněny podmínky dále uvedené pod písm. a) až c). Nově bude výslovně upraven i v občanském zákoníku návrh společný (dosud to bylo upraveno jen v z. ř. s. a v občanském zákoníku se hovořilo o rozvodu, k němuž se jeden z manželů připojí). Pokud bude zjištěno shodné tvrzení manželů o rozvratu manželství a o záměru dosáhnout rozvodu, bude platit, že jsou podmínky uvedené v § 755 odst. 1 splněny. Podmínky uvedené pod písm. a) až c) se nemění, až na jedinou výjimku. Tou je v písm. a) odpadnutí podmínky společného nežítí manželů v trvání více než šesti měsíců. Nově bude zákonodárce vyžadovat pouze trvání manželství v délce jednoho roku. Opět se jedná o skutečnost, která spočívala spíše než na provádění dokazování na shodných skutkových tvrzeních manželů. A navíc v praxi nebyl zcela jednotný názor, zda se ona podmínka šestiměsíčního vzájemného nežítí vztahuje ke dni podání návrhu na rozvod, nebo ke dni vyhlášení rozsudku o rozvodu.

Novela přináší také změnu zákona o zvláštních řízeních soudních v části, která upravuje řízení o rozvodu manželství. V § 384 odpadá ta část ustanovení, která zmiňuje rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství, a to proto, že jak bylo uvedeno výše, nebude je již soud v žádném řízení o rozvod manželství zjišťovat. Ve vztahu k průběhu řízení se mění § 389 z. ř. s. Nově **bude možné od výslechu účastníků upustit** (vedle stávající možnosti spojené s jeho provedením s velkými obtížemi) **také v případě**, že souhlas manželů s rozvodem manželství a shoda na trvalém, hlubokém a nenapravitelném rozvratu jejich manželství budou vyplývat z písemných podání nebo shodných tvrzení účastníků při jednání, o jejichž pravosti a pravdivosti nebude mít soud pochybnosti. Opět je zde zachována jistá možnost soudu v případě pochybností vést i k této otázce dokazování. Samozřejmě, že stále platí povinnost soudu, bude-li to s přihlédnutím k okolnostem případu účelné, usilovat o smíření manželů, pokud budou při jednání přítomni. Ve vztahu k odvolání pak dochází k formulační změně § 395, ale i nadále bude platit, že při rozvodu manželství na základě souhlasu manželů není odvolání přípustné.

Sloučení řízení o rozvod a řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu v z. ř. s.

Nejzásadnější změnou zákona o zvláštních řízeních soudních bude bezesporu nový § 398a z. ř. s. Ten stanoví pro případ, že manželé mají společně nezletilé děti, **obligatorní spojení řízení o rozvod manželství s řízením o úpravě poměrů jejich nezletilých dětí pro dobu po rozvodu**, ledaže o úpravě poměrů těchto nezletilých dětí již bylo soudem prvního stupně vyhlášeno rozhodnutí ve věci samé. Pokud bude odvoláním napaden výrok o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, nenabude rozsudek právní moci ani ve výroku o rozvodu manželství. Zákonodárce tak činí tyto výroky závislými na sobě navzájem. Ač se původně uvažovalo, že se spojené řízení bude konat jen v případě smluveného rozvodu manželství, nakonec platí pro jakýkoliv rozvod.

Tato zásadní změna je upravena také v novém odstavci 4 § 468a z. ř. s. Podle něj s řízením o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu je spojeno řízení o rozvod manželství jejich rodičů zahájené do vyhlášení rozhodnutí ve věci, jímž se řízení před soudem prvního stupně o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu končí. Rozhodným okamžikem pro spojení obou řízení tak bude vyhlášení rozhodnutí ve věci, jímž se řízení před soudem prvního stupně o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu končí. Do té doby je nutné podat návrh na rozvod, pokud má být o něm i o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu rozhodnuto v jednom řízení.

Změna zákona o soudních poplatcích

Aby byla podpořena snaha rozvádějících se manželů na smluveném rozvodu, přistupuje zákonodárce také ke změně zákona o soudních poplatcích. Nově položka 4a sazebníku poplatků, který je přílohou č. 1 tohoto zákona, stanoví, že za návrh na zahájení řízení o rozvod manželství, jde-li o návrh na zahájení řízení o smluveném rozvodu manželství, se vybere soudní poplatek ve výši 2 000 Kč jako dosud. V ostatních případech se ale vybere soudní poplatek ve výši 5 000 Kč.

Jelikož bude soudní poplatek rozdílný, pamatuje zákonodárce i na různé varianty skončení řízení. Bude-li tedy rozhodnuto o smluveném rozvodu manželství podle jiného právního předpisu, avšak navrhovatel zaplatil poplatek za řízení o rozvod, který není rozvodem smluveným, vrátí soud navrhovateli z účtu rozdíl mezi zaplaceným poplatkem a poplatkem za smluvený rozvod manželství. Skončí-li řízení o rozvod manželství rozsudkem, jehož součástí je též výrok o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu a navrhovatel zaplatil poplatek za řízení o rozvod, který není rozvodem smluveným, vrátí soud navrhovateli z účtu polovinu poplatku. Změna se také týká zpětvzetí návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství po vydání rozhodnutí soudu, které nenabýlo právní moci, aniž bylo podáno odvolání. V takovém případě vrátí soud z účtu soudu polovinu poplatku.

Prozatímní rozhodnutí

Součástí variantního návrhu této novely je i úprava nového institutu prozatímního rozhodnutí v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Ve vztahu k němu proběhla na Ministerstvu spravedlnosti bouřlivá diskuse a není vůbec jisté zda, a pokud ano, v jaké podobě se případně v novele objeví. Podstata tohoto institutu by byla upravena v § 465a z. ř. s., dle něhož nevyžaduje-li situace nezletilého dítěte zásah do jeho poměrů postupem podle § 452, avšak je v zájmu dítěte, aby do jeho poměrů bylo zatímně nebo neodkladně zasaženo, vydá soud příslušný podle § 467 o poměrech dítěte prozatímní nebo neodkladné rozhodnutí. Ustanovení o předběžném opatření podle jiného právního předpisu se nepoužijí. Smyslem a účelem tohoto institutu bylo nahrazení tzv. pomalých předběžných opatření, u nichž je v praxi řada sporných otázek, a nejednotnost rozhodovací praxe soudů v celé České republice k tomuto jistě nepřispívá. S ohledem na zmíněnou diskusi se však této otázce v článku věnovat více nebudu.

Závěr

Za sebe mohu říci, že spojení řízení o rozvod s řízením o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu vnímám jako krok správným směrem. Jelikož mimo opatrovnickou agendu soudím i klasickou civilní agendu, stane se mi občas, že rozhoduji jak rozvod manželů, tak také úpravu poměrů jejich nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Není-li to vyloučeno, vedu obě řízení ve stejný den bezprostředně po sobě, což má výhody nejen pro soud, ale i pro účastníky řízení. Pro soud především v úspoře finančních prostředků (doručování dvojího předvolání, případně dvou rozsudků) a úspoře času soudce i administrativních pracovníků soudu. U účastníků zejména v podobě úspory času a odpadnutí dvojího stresu a mnohdy i nepřijemných emocí. Navíc se nemohu zbavit dojmu, že jednání ve věci samé v řízení o rozvod, při kterém se nezjišťují příčiny rozvratu, mi vzhledem k jeho krátké časové náročnosti připadne svým způsobem až mírně nedůstojné. To i ten sňatečný obřad snad trval déle. Pro účastníky je pak jistě významné, že nemusí po skončení řízení o úpravě poměrů jejich nezletilých dětí pro dobu po rozvodu čekat ještě další dobu na jednání v řízení o rozvod. Ve vztahu k soudcům přitom nemám pochyb o tom, že spojení obou řízení zvládnou bez jakýchkoliv problémů.